ӘДӘБИЈАТ ВӘ ИНҺӘСӘНӘТ

1979 ЧҮМӘ, 2 НОЈАБР № 44 (1867)

АЗӘРБАЈҸАН ЈАЗЫЧЫЛАР ИТТИФАГЫ ВӘ АЗӘРБАЈҸАН ССР МӘДӘНИЈӘТ НАЗИРЛИЈИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА И МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

1934-чү илдән чыхыр. ● Гијмәти 10 гәпик.

Парча рәссамлары бу күн

Бу күн сәнајәдә истеһсал олунан һәр бир мәһсулда рәссам әлинин изләри көрүнүр. Мәһсулун естетик тә'сирини артырмаг үчүн онун харичи көстәрилишә, форма сәдәлијинә, мүасирлијинә наил олмаг дејил, һәм дә кејфијјәтинин јүксәлдилмәсидир. Бурахылан мәһсул истеһсалын мәдәни сәвијјәсинин göстәричисидир. Истеһсалын мәдәни сәвијјәси исә өзүнү машынларын гурулушунда, истеһсал васитәләринин тәкмилләшмәсиндә, мүәссисәнин тәрәггисиндә фондуна аид олан биналарын тикинтисиндә, онун әразисинин әдәби шәклә салынмасында өзүнү göстәрир.

Истеһсал објектләринә психологлар, сосиологлар, естетләр, колорит мүтәхәссисләри, модел усталары, рәссамлар вә башга ихтисас саһибләри фәалијјәт göстәрирләр. Бурахылан мәһсулун кејфијјәти онларын зөвг вә бачарығындан асылдыр.

Мүасир елм вә техниканын тәрәггиси башга саһәләрдә олдуғу кими парча рәссамлығынын да гаршысында кениш имканлар ачмышдыр. Буна көрә дә парча рәссамы тәбиәтин әбәдијјәтдән дарысынын һәссаслығла дүјмалы, тәбиәтдәки форма кәмиллијини, ишыглы бојалары, зәриф чаларлары үгурла өз ескизләринә көчүрмәлидир. Парча рәссамында пешә мәдәнијјәти, тәчрүбә вә истеә'дад вәһдәтдә олмалыдыр.

Азәрбајчанда парча тәрбиәтинин көкләри бизим ерадан әввәл III минилліјә кедиб чатыр. II—I минилліјә аид археолоҗи материалларда артыг мүрәккәб һәндәсі композисијалары көрүрүк. Орта әсрләрә аид Минкәчевир археолоҗи тапынтылары ипәк парчалара раст кәлинир. Бу парчаларын үзәриндә гијмәт ишләри диггәти чәлб едир; ән'әнәви һәндәсі сырасына күл, чичәк, јарпаг кими јени нахышлы елементләрин дахил олур. Мараглыдыр ки, үч-дөрд рәнкли комәји илә тохунан бу тикмәләрдә рәнкләрин тәбиилији, һәрәсі ганлы сөзлүмәсі көзәл тә'сир бағышлајыр.

Һәлә гədимдән тичарәт јолларынын кәсишдији Азәрбајчан торпағы памбыг, јун вә ипәк парчалары илә шөһрәт казанмышды. Мәшһур Италија сјаһаты М. Поло, инкилис сејјаһы вә тачирләриндән А. Чениксон, Р. Чонсон, Ч. Рени, рус сејјаһы А. Никитин Азәрбајчан парчаларынды дүнја базарларында јүксәк гијмәтләндирилдијини гејд едирдиләр.

Азәрбајчанда Совет һакимијјәтинин гәләбәсиндән сонра милли ән'әнәләр әсасында республика совет тохучулуг мәктәби формалашмаға башлады. Нахчыванлы парча рәссамлары мејдана чыхды.

Республикамызда парча рәссамлығы 1950—60-чы илләрдә назәра чарпачар үгурлар казанды. В. И. Ленин адына Шәки ипәк комбинатынын кәнч рәссамларындан С. Шыхлы, М. Ваһлина, И. Исмаијлов, А. Бајалов парчаларә көрүмү тәртибатлар верибләр. Бунунла бәзи бу илләрдә бир сыра рәссамларын ишләринә дә електрик мејдә бисс олуунур; түнд рәнк вә көлкәли парча тәртибатлары ифадәсіз олуб көз өхшамыр, башлычасы исә милли тохучулуг ән'әнәләринә јад нүмунәләр мејдана чыхыр.

Сон он илдә парча рәссамлығынын вәзијјәти илә танышмаг үчүн В. И. Ленин адына Бакы тохучулуг комбинатында олдуг. Мүәссисәнин истеһсалат көстәричиләри сәнајидә ирәлиди. В. И. Ленин адына Бакы тохучулуг комбинатында олимпија ишләри илә мәшғул истеһсалы кепилләндирилир. Мүәссисәнин ики адда мәһсулу Олимпија ојунлары Ташкилат Комитәсинин дипломуна лајиг көрүлмүшдүр.

Комбинатын бәдии е'малатханасына Садыг Гараханов башчылыг едир. О, тәчрүбәли рәссамдыр; рәсмләриндә мүасирлик, милли ән'әнәләрә вәфадар вардыр, сәнідиә рәнкләр ишыглы вә чәлбедичидир; көлкәләр, чаларлар бир-бири илә мелодик сәсләнир. Алимларын сон тәдгигатларына көрә шүаланма енерҗисинин спектрал бөлүмү вариасијасы нәтичәсиндә бир мәјдәндән чох рәнк мејдана кәлир. Мүасир инсан көзү он минләрлә рәнк вә көлкәни сечмәк имканына малијдир. Мәһз бу тәләбә јанашдыгда С. Гарахановун ишләриндә тонум рәнкләрин үгурлу көмбинасијалары парча рәсминә рәванлыг верир. Рәссам класик нахыш вә орнаментләри мүасир нахыш вә орнаментләрлә импровизасија шәклиндә парчаја көчүрүр. С. Гарахановун бу гәбилдән олан сон ишләриндән бири Москва олимпиадасына һәср олунуб вә Олимпија ојунлары Ташкилат Комитәсинин дипломуна лајиг көрүлүб.

Абдулла Мәммәдовун парча рәсмләри онун кениш фантазијасы малик олдуғуну göстәрир. Рәссам үчүн истә рәнкләр вә нахыш елементләринин боллуғу сәчијјәвидир. О, гара, түнд гәһвәји, түнд мави, түнд гырмызы рәнк мүстәбилләрнә тез-тез мүраҹиәт едир. А. Мәммәдов бу рәнкләрин комәји илә парча тәсвиринә бахмајараг тезәд кәтирир вә рәнк проблемінин һәллинә усталыгла наил олур. Адилә Рәфијева вә Наталја Зубрина рәссамларында үнсурлар оригинал, чаларлыг; нахышлары ән'әнәдән өөнбаланмасы, парчаја шан мелодија, бахымлылыг верир. Земфира Садыгованын ишләрә мүасирлик даһа габарыг дүјулур, чаларлмаг истәдији фикрин ифадә тәрзи сәдәдир, анлашылмалыдыр. Земфира һәндәси мотивләрдән јахшы бәһрәләнир. О, ушаглар үчүн нәзәрдә тутулан парчалара тәртибат верир. Кәнч рәссамын бу саһәдә ишләри өөүн ушаг аләмини јахшы бәләд олдуғуну göстәрир. Сон ишләриндән бирини шәрти олараг «Кәпәнәкләр» адландырыб. Гырмызы фонда учушан ағ кәпәнәкләр јахшы дүшүнүлүб.

Парча рәссамларымыз әсасән дөгру јолдадырлар. Бунунла бәләә рәссамларымызын ишиндә бир сыра гусурлар да вардыр. Онлар бә'зән дузмәзә тәкрарлыгла јол верирләр. Чох вахт нахыш вә орнамент үнсурләринин кәсадәгы дүјулур. Парчаларын тәртибатында гөнчә, чичәк, күл вә бир нечә орнаментлә иш битмиш һесаб олунур. Класик орнаментләр галерејасына бәләнмаг лазымдыр. Илбәл тәшкил олунан етнографик експедисијаларын ишләри илә јахшыдан танышмыш рәсамларымызын јарадычылыг ишинин јалныз хејрә оларды.

Дикар бир гусур исә милли ән'әнә илә мүасирлијин узви алағәсинин көздән гачырмамасыдыр. В. И. Ленин адына Шәки ипәк комбинатынын, В. И. Ленин адына Бакы тохучулуг комбинатынын үгурлу ишләри илә танышлыг имкан верир дејә ки, парча рәссамларымыз көлчәкдә бу гусурлары арадан галдырмаг вә парча рәсмләринин бахымлылығы үчүн милли ән'әнәләрдән бәһрәләнмәк истиҳадә сәләкләр. Бу саһәдә гардаш республикаларын тохучулуг мүәссисәләри илә тәчрүбә мүбадиләләри дә фајдалы оларды.

Бејнәлхалг мигјасда Азәрбајҹан парчаларынын шөһрәтини бәрпа етмәк вахты чохдан кәлиб чатмышдыр. Парча рәссамларындан ирәлилә, јүксәк естетик кејфијјәтли парча тәртибатлары көзләмәјә һаггымыз вардыр.

Нәсилләр бир-бириндән әвәз едир. Совет адамынын билик, мәдәнијјәти вә зөвгү дүрмәдән јүксәлир. Нечә-нәт да бу јүксәклијдә јахындан иштирак едир. Л. И. Брежнев Јолдашын мүдрик сөзләрини хатырлајыраг: «Рәссамын совет халгынын һајаты илә әлагәси нә гәдәр сых оларса, јарадычылыг нәтиҹәләринә вә мүәффәгијјәтләрә мәдән јол да бир о гәдәр дөгру олар».

Тәрҹүмә МӘММӘДОВ